

Esteve Albert, els anys de resistència cultural i política des d'Andorra estant (1956-1978)

JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA
GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL DE MATARÓ

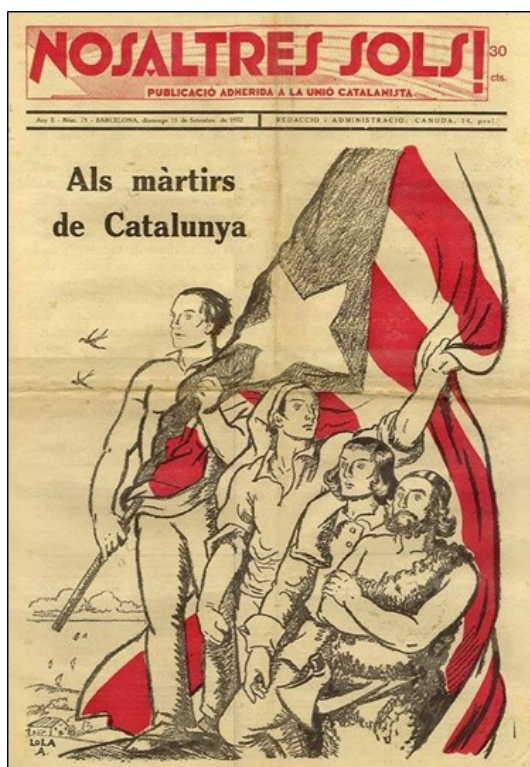
La figura d'Esteve Albert és complexa, com ho és el seu pensament i el seu ideari, ric i de moltes vessants, potser fins i tot contradictòries, si més no en aparença. Per això, només ens centrarem en algun aspecte, troncal, això sí.

La base del seu pensament rau en la tradició, perquè és en allò tradicional, les formes de vida, l'arrelament a la terra o els mites ancestrals, on s'ha conservat l'essència del poble, allò que es pot considerar la seva forma natural, en el sentit de naturalitat. Això però no vol dir tradicionalista, al contrari. Per a Al-

bert la tradició connecta directament amb la natura, una altra de les seves grans preocupacions. I el seu pensament, que cal situar en la cruïlla de les ideologies en boga als anys trenta i molt especialment als cinquanta i seixanta, incorporarà elements de la doctrina social de l'Església o les preocupacions socials i de transformació de l'anarcosindicalisme, per exemple, que l'amaran des de la seva relació amb Joan Peiró; o el mediterranisme i l'uropeisme que somnia en l'Europa dels pobles.

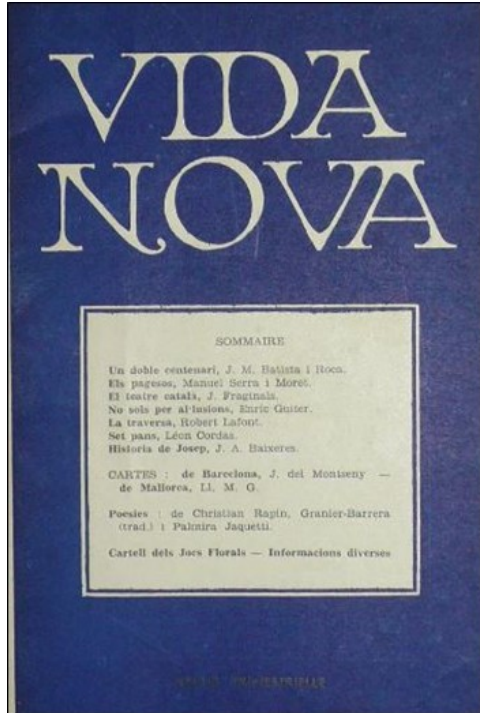
Però percep que a aquell poble no li és permès créixer i evolucionar amb naturalitat. Per això, el seu catalanisme serà radicalment i conscient, independentista. Fins a les darreres conseqüències, jugant-s'hi la pell si cal. Perquè, i aquest és un tret determinant de la seva personalitat, i consegüentment de la seva trajectòria, Albert és un home d'acció. Ja sigui aixecant-se en armes el 6 d'octubre de 1934 com a militant de Nosaltres Sols!, passant jueus que fugien dels nazis pels Pirineus durant la Segona Guerra Mundial, fundant el Front Nacional, als anys quaranta, o fent d'enllaç entre els grups de la resistència interior i els nuclis de l'exterior durant el franquisme. I, també, muntant els seus espectacles, que responien, ocultament, a una intencionalitat ben definida i pensada.

Amb l'adveniment de la dictadura i el nou model econòmic i social que s'anirà

La revista Nosaltres Sols! portaveu del partit de mateix nom on milità Albert.

consolidant al món occidental en les dècades següents, Albert tindrà consciència de la situació i prendrà, com veurem, una gran decisió: actuar per lliure, “anar a la seva” en termes albertians.¹ D’una banda emprendre iniciatives transformadores, per exemple, intervindrà en la modernització d’Andorra amb iniciatives

La revista occitanocatalana Vida Nova, cofundada per Esteve Albert.

diverses com ara la promoció turística o la millora de vies de comunicació i es preocuparà per l’esdevenir de Catalunya en el marc del procés de construcció europea exposat en l’opuscle *Els problemes de demà*, on Albert detectava els reptes del moment enmig d’un procés de canvi i insistia en el seu pragmatisme: «cal abandonar el romanticisme i el sentimentalisme, cal avançar-se als esdeveniments».²

Però per damunt de tot, conclourà que

calia desvetllar el poble, que prengués consciència, i per a aquesta comesa la gran eina mobilitzadora era la cultura. Com diu Josep Puig-Pla, Albert entenia la cultura «com la base per a la formació del poble - com una forma d’elevació de l’esperit - com un mitjà per a l’estimació del país - en favor del reconeixement de Catalunya» (2015: 37), però, sobretot, com el gran motor per a la presa de consciència, la lluita antifranquista i la consegüent recuperació nacional.

I s’autoexiliarà establint-se a Andorra des d’on podrà actuar amb major llibertat i podrà generar un extraordinari catàleg d’espectacles teatrals i muntatges culturals aprofitant celebracions i efemèrides de tot tipus. Una producció i un activisme polític que abocarà a una banda i l’altra del Pirineu.

Un programa propi

La desfeta del trenta-nou i la forta repressió del primer franquisme deixaren la resistència política en la diàspora, escapçada, dividida i sense una línia clara d’actuació. I el poc que es pogué anar descabdellant a l’interior, amb prou feines podia anar més enllà d’un activisme clandestí dispers i de minvada efectivitat. A mitjans dels anys quaranta, ben segur que també mogut pel seu caràcter, davant les discòrdies i divergències, quasi grupusculars, de l’activisme antifranquista, explicava Esteve Albert que va «optar per actuar amb absoluta i necessària independència respecte al camí a seguir, tant en el sentit literal com en el figurat d’aquest mot» (Albert 2013: 166). “L’anar a la seva” que dèiem. I, certament, es proposà teixir una xarxa

¹ Un “anar a la seva” en bona part responsable de la caricatura que sovint s’ha fet del nostre protagonista.

² ALBERT, Esteve (1965). *Els problemes de demà*. Barcelona: Edicions d’aportació Catalana, p. 12.

de relacions i coneixences que abastés tots els nuclis de l'exili – el Rosselló, el Llenguadoc, París, Londres, Sud-Amèrica – i de l'interior, el Principat però també València o les Illes. Així, els anys quaranta i els primers dels cinquanta, inicià una sèrie de viatges per Amèrica del Sud amb el pretext professional de promoure l'exportació de tèxtils (Argentina, Xile, Brasil...). Aquests viatges els aprofità per a contactar amb persones i nuclis catalans i retrobar vells coneguts. El mateix faria als anys cinquanta i seixanta en més d'una ocasió per França, en unes *tournées* que, sovint per encàrrec del Sindicat d'Iniciatives de les Valls d'Andorra,³ el portaven a París al Salon des Sports d'Hiver o al Salon de l'Enfance a promocionar Andorra. I el mateix a València i Mallorca.

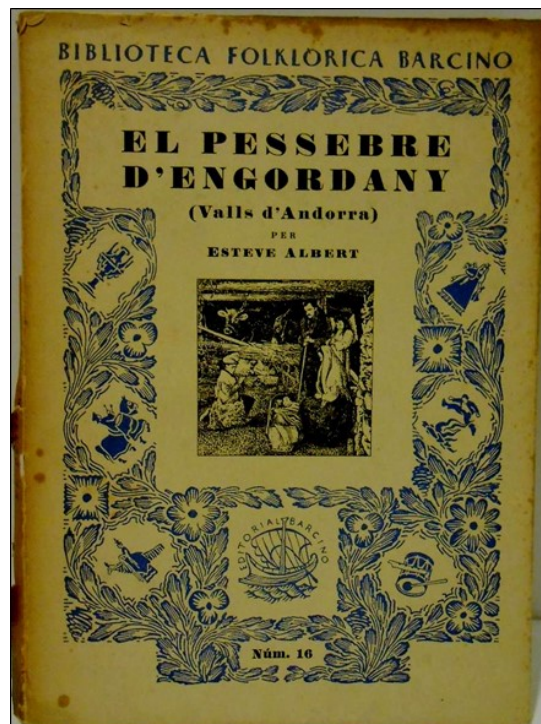
En aquest "anar per lliure" Albert es mourà en totes direccions, les diferents tendències de l'exterior ja siguin independentistes, socialistes, republicans, anarquistes..., i les de l'interior, democratacristians, nacionalistes, progressistes... o propers al règim, monàrquics, membres de l'Opus i franquistes – crítics o no. En una carta adreçada a Jaume Lladó el 1959 deia que

...per damunt de tot sacrificuem fins el nostre amor propi, cal fer Catalunya i prou. Ens rosegarem els punys i ens mossegarem la llengua tantes vegades com calgui. Aguantar-ho tot i anant fent forat i madurar l'esplet a tot arreu...⁴

³ El 1951, el Consell General va crear el Sindicat d'Iniciativa, la primera organització turística d'Andorra, amb l'objectiu de promoure el país a l'exterior, del qual en fou responsable Antoni Forner, amic d'Albert, qui li encomanaria formalment aquests desplaçaments.

⁴ LLADÓ I FONT, Jaume (2004). "Taula rodo-

Aquesta xarxa que Albert, progressivament, anava teixint havia de facilitar el desvetllament i la unitat de l'oposició al règim i havia de servir per a estendre-la. Per això els seus constants anar amunt i avall "reclutant" adeptes i intercomunicant-los. La seva base d'operacions serà Andorra i les seves eines la revista *Vida Nova*⁵ editada a Montpeller i la seva activitat teatral amb el grup Pyrene d'Elna i els espectacles d'iniciativa individual.⁶

La primera representació del pessebre vivent d'Engordany fou el 1955, que seria editat temps després per Barcino.

D'una banda *Vida Nova*, era el mitjà per unificar la resistència i tenir-la comunicada i de l'altra els espectacles de teatre i els muntatges culturals amb motiu

na: L'Esteve Albert que vaig conèixer", a *Duos Rios*. Monogràfic 1, abril de 2004, Ajuntament de Dosrius, p. 12.

⁵ Per a un major detall de la relació d'Albert amb aquesta revista catalanoccitana vegeu Vellvehí 2017.

⁶ Per una aproximació al grup Pyrene consulteu Verdaguer 1999.

Cartell del Pessebre vivent de l'Empordà (1976).

de qualsevol efemèride (homenatges a Verdaguer, a Maragall o a Josep Sebastià Pons; o el centenari del rei Jaume I, entre tants altres pretextos), eren l'element aglutinador popular que permetia la difusió i la presa de consciència.

Calia divulgar els arguments de l'ideari per eixamplar la base de la presa de consciència i, en aquest procés, Albert es mostra pragmàtic animant a obrir esclota des d'un activisme individual però generalitzat. I trobà la gran eina per a la popularització en el teatre i els muntatges escènics que, per aquesta raó, seran espectacles populars realitzats per actors amateurs del lloc on es celebren buscant amb aquesta implicació una

continuitat autònoma de l'espectacle. És el cas dels espectacles *Bandera de Catalunya* i *El Retaule de Sant Ermengol* que avui se segueixen representant a Bellcaire d'Empordà i a la Seu d'Urgell.

Els cinquanta i seixanta, Albert es multiplicava: ara muntava el *Nativitate Christi* a Elna alhora que preparava el Festival Verdaguer a les Escaldes o representava *Medea* a Caldes d'Estrac o el mite de *Pirene* a Puigcerdà i maldava per organitzar un homenatge a Maragall a Cautarès a Occitània i representar el *Comte Arnau*; o es desfeia a convencer a Robert Lafont per representar el seu muntatge del *Nerto* de Mistral a Avinyó o la *Reina Jana* a Miravall. I s'estirava els cabells en veure com un cop convençut l'empresari i mecenes Paul Ricard, el del Pastis, que comprés el castell de Miravall per a convertir-lo en un centre de cultura catalano-occità, al final se li avançaven els andorrans i aconseguien que els pagués... una plaça de toros!. I s'emportava als amics rosse-lloanesos de Pyrene de gira a Barcelona i els feia participar en la cavalcada de la Mercè amb uns carruatges que havien construït a Sant Vicenç de Montalt. I, aprofitant aquest anar amunt i avall feia arribar informacions dels uns als altres mantenint-los al dia de l'actualitat política i dels moviments de resistència. I buscava subscriptors per a *Vida Nova* o buscava mecenes que col·laboressin a mantenir-la i, quan l'interès va afluixar els diners els cercava per als Jocs Florals de l'exili.

En aquests anys, Albert sumará un nou interès, l'occitanisme,⁷ que interioritzarà com agermanament occitanocatalà i desplegarà en endavant i fins als darrers

⁷ Per a un major detall consulteu Vellvehí 2015 <https://www.raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/302652/423895>.

dies. La mateixa revista occitanocatalana *Vida Nova*, on escriurà articles sobre les relacions dels dos pobles, o la Comunitat Cultural Catalano Occitana nascuda a redós de les primeres Converses Catalano Occitanes celebrades, precisament, a Andorra el 1958; i la fundació del Cercle d'Agermanament Occitano Català el 1978 a Barcelona seran les plataformes des d'on estendrà la seva acció.

I quan no sigui possible actuar des d'aquelles plataformes, o alhora, les iniciatives seran individuals, "l'anar a la seva": escriurà textos de temàtica "occitanocatalana" i d'ambientació històrica per a ser representats. Una activitat que amb la mutació del franquisme serà prolífica, especialment al llarg dels vuitanta: l'espectacle *Nit de Càtars* al Castell Vell de Llinars del Vallès o *Arnaldeta de Caboet en temps del catarisme* representada l'agost de 1991 amb la presència d'Esteve Albert, en són un exemple.⁸

Els espectacles li donaven la coartada per a desplaçar-se i per a mobilitzar la gent del poble on feia la representació, implicant-la en el projecte. I aprofitava per a desvetllar consciències i fer algun subscriptor a *Vida Nova*, si podia. Però no només. Albert connectava ràpidament amb els afectes a l'antifranquisme del lloc i els desvetllava la consciència tot captant la gent del poble per a fer d'actors. La seva implicació sovint feia que l'espectacle perdurés més enllà d'aquella primera ocasió, perquè la gent se'l feia seu i en continuava l'organitza-

⁸ Es pot visionar un vídeo amb un fragment de la intervenció d'Esteve Albert el 14 d'agost abans de la representació en què defensà, davant del diputat Ramon Graells i altres autoritats, la Catalunya rural, abandonada per les administracions <https://www.youtube.com/watch?v=VPrid3wFfCA>

Cartell de la representació de Nerto de Mistral a partir de la traducció de Verdaguer (1968).

ció. Els pessebres vivents o l'espectacle *Bandera de Catalunya* de Belcaire d'Empordà, per exemple.

I representació rere representació divulgava el patrimoni cultural popular ja sigui en recitals poètics o representant obres. Però en la mateixa mesura que els projectes es multiplicaven, sovint, fins i tot massa sovint, fracassaven. Perquè malgrat la caricatura que es fa de l'Albert per la l'abrandament organitzatiu de la seva personalitat, l'excés d'improvisació i la multiplicitat d'idees, en definitiva, per la desmesura del geni creador, la realitat és que se li girava l'esquena des d'aquells encimbellats que anomenava «minories selectes» i, en el camp polític, des d'aquella oposició conservadora que a partir dels seixanta començà a articular-se amb forces recursos.

També hi ha, doncs, un Esteve Albert desencisat i desenganyat, però això sí, mai, mai rendit. Per exemple, amb motiu de l'estrena de *L'amor i el papagai* i d'*El misteri de sant Pere Urseol*, en ocasió de l'homenatge a Josep Sebastià Pons organitzat a Barcelona – de la mà d'Esteve Albert – el 1967, que anaren a càrrec del grup artístic El Fanal de Sant Vicenç de Perpinyà i Pyrene de Perpinyà-Elna que, lamentablement, acabaren com el rosari de l'aurora, la crítica s'hi acarnissà. Albert hi respongué que «Quaranta anys de no moure'm del peu del canó m'han permès de constatar el que es pot esperar de les suposades, rescloses i inoperants minories selectes»⁹

Aquesta és una crítica constant als anys 60. El distanciament entre l'exili i l'interior cada cop és més gran. Les necessitats culturals comencen a trobar sortida amb l'obertura del règim, que permet, per exemple, la revista *Serra d'Or* o la fundació d'Òmnium Cultural. I també la lluita política que trobarà en els mateixos sectors, aquells que Albert anomena "els de la Banca Catalana", nous camins que ja no compten amb l'exili.

Un exili del que Albert ja se n'ha desenganyat, també, amb les constants trifulgues, per exemple, per la presidència de Tarradellas, amb motiu de les quals escriu «Ja sabeu que jo no hi jugo ni hi vull jugar amb aquests negocies. Jo només em posaré al costat d'algú (sigui qui sigui) que amb una certa solvència i elements efectius un dia es decideixi a constituir o acabar el Moviment Nacional d'Alliberació de Catalunya, sinó, sé que el que faig és tot el més oportú i eficient i orientador que puc fer.»¹⁰

⁹ Albert, Esteve (1968). «Josep-Sebastià Pons al Tinell» a *Serra d'or*, Any X, número 103, abril, p. 19.

Un desengany que no el faran claudicar mai: «Jo entenc que servir Catalunya vol dir avançar encara que sigui pel mig d'un tou de merda i un laberint inacabable... i jo sé que avancem, per poc a poc que sigui, i que jo cauré sense que n'hàgim sortit d'aquest laberint i d'aquesta merda... però, cauré avançant.»¹¹

Bibliografia

[ALBERT, Esteve] (2013). *La Memòria de l'Esteve Albert. Vivències amb Manuel Serra i Moret, Josep Carner, Carles Cardó, Fèlix Millet i Maristany, Antoni Comas, Joan Peiró, Pau Casals*. Edició a cura de Josep Puig Pla. Argentona: Voliana Edicions.

GARCIA, Xavier (1995). *Esteve Albert i Joan Lluís, dos homes de cultura pirinenca*. Lleida: Pagès Editors.

PUIG-PLA, Josep (2015). «Centenari Esteve Albert (1914-2014). Apunts al seu pensament social i polític», *Sessió d'Estudis Mataronins*, núm. 31, Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, p. 33-44. <https://www.raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/302653/423896>

RENIU I CALVET, Josep (1998). *Esteve Albert i Corp: esbòs biogràfic*. Dosrius: Ajuntament de Dosrius.

VELLVEHÍ ALTIMIRA, Jaume (2015). «Esteve Albert i Corp: l'occitanista», *Sessió d'Estudis Mataronins* 31, Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró,

¹⁰ ANC, Fons 393 - Miquel Guinart, Correspondència: carta d'Esteve Albert a Miquel Guinart del 12 de juny de 1963.

¹¹ ANC, Fons 393 - Miquel Guinart, Correspondència: carta d'Esteve Albert a Miquel Guinart del 4 de març de 1972.

p. 15-32. <https://www.raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/302652/423895>

VELLVEHÍ ALTIMIRA, Jaume (2017, en premsa). «L'occitanisme d'Esteve Albert i Corp (Dosrius, 1914 – Andorra la Vella, 1995): de la revista *Vida Nova* al Cercle d'Agermanament Occitano Català» dins *XIIen Congrès de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans, Albi 2017: Fidelitats et dissidéncias*. Associacion Internacionala d'Estudis Occitans.

VELLVEHÍ ALTIMIRA, Jaume (2017). «L'empremta d'Esteve Albert en la revista *Vida Nova* (Montpeller, 1954-1978)», *Duos Rios* 3, p. 183-190.

VERDAGUER, Pere (1999). «Esteve Albert i el desvetllament de la Catalunya del Nord» *Revista de Catalunya*, 138, març, p. 35-51.

